

код екземпляра 676025

Подарок библиотеке
от Товарища Б.М.

26.04.12

✓ КР-471
ЗНТ-ЗМ

кв 2012
Бр 2012

Л00012
#43

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**
(з нагоди 35-річчя створення
кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ)

Матеріали
міжвузівської науково-теоретичної конференції
(25 квітня 2012 року)

25990g

Київ 2012

З'ясування суті категорії «кримінально-правова відповідальність» лише тоді приведе до бажаного результату, коли це кримінально-правове явище буде розглядатися всебічно, неупереджено і **не на ґрунті традиційних догматично-консервативних установок**. Технічний прогрес за останні десятиліття «йде семимильними кроками». Повною мірою і, можливо, чи не одне з чільних місць посідає в цьому плані і наука генної інженерії, вагомим здобутком якої є, наприклад, клонування людини. В теоретико-прикладному плані закономірно виникає питання: а чи може вона досягнути таких висот, коли стане можливою **корекція** медичними засобами інтелектуально-вольових установок людини, починаючи з її зачаття? При позитивній відповіді на дане запитання медичні засоби набудуть превентивної здатності протидії неправомірній поведінці. Чи можна тоді буде говорити про кримінальну відповідальність і покарання і якщо можна, то якою мірою? Може з'ясуватися, що теорія Ломброзо, Феррі, Гарофало та їх послідовників не така вже і «ненаукова» в сенсі біологічної, генетичної зумовленості поведінки людини, а кримінальний закон не є таким вже цінним засобом модифікації поведінки людини в позитивне, просоціальне русло. Життєздатність триади: кримінальний закон – злочин – кримінальна відповідальність може виявитися спростованою. Такою може виявитися «правда життя» в найближчій чи більш віддаленій історичній перспективі. На правду треба зважати. Правду необхідно відстоювати, розвивати в суспільній та індивідуальній свідомості. Тут не підходить позиція, згідно якої, якщо не хочеться говорити правду, то слід висловлювати свої думки в таких словесних упаковках, за допомогою яких були б витримані правила доброго тону і забезпечена можливість зберегти пристойність обличчя.

Очевидним є той факт, що забезпечення належного теоретичного підґрунтя розуміння категорії «кримінально-правова відповідальність» як **двохаспектного явища**, дозволить виробити ефективні, співзвучні часові, засновані на закономірностях правомірної і протиправної поведінки людини, правові засоби забезпечення належного правопорядку в суспільному житті. Справа лише за тим, щоб поглибити цю концепцію зусиллями вчених, дотичних до даної проблематики наук.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голик Ю. В. Уголовное право как система, стимулирующая позитивное поведение // Весь мир живет до тех. пор, пока живет память человека / Под общ. ред. проф. Комиссарова. – М. : Первая образцовая типография, 2006.
2. Кристи Н. Пределы наказания. – М. : Прогресс, 1985.
3. Міжнародна хартія прав людини: збірник документів / Відп. ред. А. М. Шлепаков. – К. : Наук. думка, 1991.

4. Уголовное право России. Учебник для вузов. В 2-х томах. Т. 1. Общая часть. – М. : НОРМА-ИНФРА, 1998.
5. Маркунцов С. А. Осознание уголовно-правовых запретов в структуре уголовной ответственности несовершеннолетних // Под общ. ред. А. Э. Жалинского. – М. : ИД «Юриспруденция», 2007.

Головкін Б. М.,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», доктор юридичних наук

АНТИНАРКОТИЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД

1. Антинаркотична політика держави – це система стратегічних пріоритетів і заходів впливу, спрямованих на захист інтересів людини, суспільства і держави від загрози наркотизації населення та поширення наркозлочинності. Дана політика відображена в законах і програмних документах та втілена в діяльності суб'єктів її реалізації.

Оцінюючи антинаркотичну політику держави за двадцять років незалежності України в цілому слід констатувати її неефективність, неспроможність протистояти міжнародній наркоекспансії у виді транзиту наркотиків через територію країни, контрабандних поставок психоактивних речовин на внутрішній ринок, наркобізнесу і зростанню обсягів нелегального наркообігу, збільшенню чисельності наркоспоживачів.

Зважаючи на низьку якість та безсистемність проведення антинаркотичної політики держави, важко уявити інші результати. Вказаний напрям управління державними справами від часів здобуття незалежності страждав на всі системні недоліки і прорахунки, які мали місце при проведенні єдиної державної політики протидії злочинності в умовах переходу до ринкової економіки та розбудови громадянського суспільства. Зіштовхнувшись на зламі століть з новою загрозою стрімкої наркотизації населення і поширення наркозлочинності влада та суспільство виявилися неготовими їм протистояти. В історії розвитку політики держави у сфері контролю за наркотиками можна вирізнити три умовних періоди. Перший – охоплює 1990–1994 рр. У цей час не маючи чіткого уявлення як саме боротися із наркоманією та пов'язаною з нею злочинністю влада почала експериментувати із курсом антинаркотичної політики і вдалася до непродуманого реформування системи заходів

запобіжного впливу. Категорично не сприймаючи позитивний досвід радянської доби, поспіхом проголошується прозахідний курс на лібералізацію антинаркотичної політики. Останній передбачав скасування кримінальної й адміністративної відповідальності за немедичне вживання наркотичних засобів (Указ Президії Верховної Ради УРСР від 28.01.1990р.) як такої, що порушує права людини, відміну примусового лікування та проходження медичного огляду на наявність захворювання на наркоманію, закриття лікувально-трудова профілакторіїв, що потягло за собою ресоціалізації наркозалежних осіб. Послаблення позицій органів влади та правоохоронної системи у здійсненні контролю над немедичним споживанням наркотичних засобів і психотропних речовин обернулося лавиноподібним зростанням контингенту наркоспоживачів та підвищенням їхньої кримінальної активності, а тому період лібералізації тривав недовго.

На погіршення наркоситуації влада відреагувала прийняттям Національної програми протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994–1997 рр., Законів України: «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» (1995р.). Інноваційність нормативного регулювання цих часів була відносною, оскільки в державній політиці простежувалася лінія на модернізацію колишньої радянської доктрини протидії наркоманії і наркозлочинності, відновлення планового та програмного забезпечення цієї діяльності. Однак відсутність реальних механізмів реалізації прогресивних положень антинаркотичного законодавства, брак та непрозорість фінансування цільових програм, низька виконавча дисципліна і формальний контроль, значною мірою перетворила управлінські рішення на декларації про наміри, а правоохоронну діяльність на імітацію боротьби та фальсифікацію статистичної звітності. Досягненнями антинаркотичного законодавства другої половини дев'яностих років ХХ ст. були: заборона вживання наркотичних засобів і психотропних речовин у немедичних цілях, встановлення кола суб'єктів протидії незаконному наркообігу, закріплення координаційної функції за органами виконавчої влади; упровадження системи спеціальних заходів впливу (контрольної поставки, оперативної закупки, спеціального різновиду конфіскації наркотичних засобів, психотропних речовин, а також обладнання для їх незаконного виготовлення). Окрім цього, передбачався комплекс дії по виявленню осіб, які незаконно вживають зазначені засоби, медичному огляду і медичному обстеженню наркозалежних осіб, визначався порядок лікування хворих на наркоманію в державних наркологічних установах тощо.

Третій етап становлення антинаркотичної політики припадає на 2000-2011 рр. Протягом нього держава декларувала нібито європейські стандарти

поводження із наркозалежними, ратифікувала міжнародні угоди, приводила у відповідність до них національне законодавство, активізувала міжнародне співробітництво, запроваджувала новітні методики замісної підтримувальної терапії, вела жваву суспільну дискусію щодо шляхів вирішення проблеми наркоманії, затвердила чергову Програму реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним наркообігом на 2003–2010 рр., підтримувала громадські організації і волонтерські рухи та ін. В дійсності ж, стратегія протидії наркозлочинності носила прихований карально-репресивний ухил. Україна пішла по шляху розширення Переліку речовин, які визнаються наркотичними засобами і психотропними речовинами, граничного зниження їх кількості та ваги, необхідної для притягнення до кримінальної відповідальності (н-д, доза опію ацетильованого і героїну у 100 разів більша ніж у Росії: від 0,005 г проти 0,5 г відповідно), максимально широкою криміналізації діянь у сфері обігу наркотиків (найбільша кількість складів злочинів (16) серед країн-учасниць СНД і держав Балтії). Негативними наслідками реалізації такої політики стало розгортання широкомасштабного кримінального переслідування наркозалежних громадян як випробуваний спосіб покращення показників роботи правоохоронних органів, кількаразове зростання рецидиву протиправних дії з боку наркозалежних, збільшення пропозиції наркотиків і психотропних речовин за рахунок їх нелегального виробництва у хімічній і фармацевтичній галузях, стрімкий розвиток організованого наркобізнесу і наркокорупції, розширення ринків збуту наркотиків у громадських місцях, навчальних закладах і пенітенціарних установах, збільшення смертності хворих на наркоманію тощо.

Недівість існуючої досі антинаркотичної політики держави диктує потребу докорінного перегляду її концептуальних положень та шляхів реалізації, приведення у відповідність із рекомендаціями Конвенцій ООН у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (1961, 1971, 1988 рр.) та визнаних світових стандартів запобігання.

Доктринальне оновлення антинаркотичної політики полягає у втіленні людиноцентриського підходу і зміні її стратегічного курсу від репресивних засобів впливу на запобіжні. Боротися із наркозлочинністю без протидії наркоманії – завідомо безперспективна справа. Держава і суспільство мають змінити ставлення до наркозалежних громадян, які вчинили незначні правопорушення і потребують кваліфікованої медичної допомоги, а не кримінального покарання та фізичної ізоляції.

Серед засадничих положень нової стратегії протидії незаконному обігу наркотиків слід зупинитися на визначенні її мети та спрямованості заходів реалізації. На наш погляд, метою стратегії є істотне покращення наркоситуації в державі шляхом запобіжного впливу на причини та умови, що сприяють незаконному обігу наркотиків, протидії наркобізнесу і наркокорупції, зменшення незаконного попиту на наркотики і скорочення

їх незаконної пропозиції в Україні. Стратегічними напрямками реалізації антинаркотичної політики держави визнаються зменшення незаконного попиту на наркотики, скорочення їх незаконної пропозиції та зменшення шкоди від їх вживання. У рамках першого напряму передбачається організація профілактики наркозалежності та запобігання незаконного вживання наркотиків, надання соціальної допомоги молоді, що становить групу ризику, популяризація здорового способу життя, утвердження гуманістичних цінностей тощо. Другий напрям передбачає комплекс заходів із моніторингу наркоситуації, удосконаленню контролю за обігом наркотичних засобів і психотропних речовин з метою недопущення їх витоку у нелегальний обіг; перекриття контрабандних каналів поставки, протидія незаконному виробництву та розповсюдженню на території України, знищення сировинної бази, викриття та ліквідація корупційних схем забезпечення наркобізнесу тощо. Третій напрям охоплює заходи по наданню наркологічної допомоги наркоспоживачам, медико-соціальну реабілітацію хворих на наркоманію, запобігання рецидивам наркоманії і протиправної поведінки.

На завершення слід зазначити про те, що яка б досконала антинаркотична політика держави не була б сьогодні сформована, позитивні зрушення у подоланні наркоманії і наркозлочинності можливі лише за умови консолідації зусиль влади і суспільства довкола неухильної реалізації положень цієї політики у повсякденному житті.

Василевич В. В.,
начальник кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ДОКТРИНАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Процес оновлення суспільства, утворення нових соціальних елементів способу життя в Україні передбачає зростання потреби у забезпеченні його стабільності і керованості, захисті конституційних прав і свобод особи, громадських, державних інститутів від злочинних посягань, у здійсненні результативного впливу форм стримання злочинності в період побудови правової держави.

Результати аналізу певної взаємозалежності кримінальної реальності та соціальної реакції на неї, з урахуванням значення процесу взаємодії злочинця, його жертви і органів соціального контролю, що відбувається в межах об'єктивних суспільних відносин, усвідомлення проблемної

ситуації сьогодні спонукає до більш активного використання можливостей кримінологічної науки в багатьох сферах законотворчої, правоохоронної та правозастосовної практики протидії злочинності.

Тому саме розробка доктринальних положень, що становлять сукупність і систему поглядів на злочинність, закономірності і процеси її розвитку та заходи її запобігання, як комплекс основних ідей і головних напрямів та засобів в даній науковій і практичній сфері діяльності, має притягнути до себе увагу і об'єднати зусилля юристів (кримінологів), вчених і практиків на вирішення наявних соціальних проблем, що мають кримінальну оцінку. Висвітлення та обговорення цих питань сприятиме розвитку вітчизняної кримінологічної думки, в цілому, у тому числі розв'язанню різного роду дискусійних, полемічних питань теоретичного і практичного значення, а також подоланню розбіжностей і протиріч щодо принципових положень кримінології як теоретичної науки, так і її кримінологічної практики, які останнім часом мають місце завдяки їх недостатньому доктринальному визначенню та науковому обґрунтуванню.

Аналізуючи *кримінологію* як науку – тобто форму людських знань про злочинність, як складову частину духовної культури суспільства, як систему знань про суспільно небезпечні явища і закони соціальної дійсності, а також форми запобігання цим негативним процесам, слід визначити її як *особливу сферу цілеспрямованої людської діяльності*, яка об'єднує вчених з їх знаннями, наукові заклади і має на меті дослідження на основі певних методів пізнання об'єктивних законів розвитку суспільства і мислення для передбачення і *перетворення* дійсності в інтересах суспільства. Ґрунтуючись на системі перевірених практикою знань, які є загальним продуктом антикримінальної діяльності суспільства і держави на основі саме кримінології складається механізм державної діяльності, що активно й цілеспрямовано впливає на нейтралізацію, стримання та запобігання злочинності і саме в цьому проявляється її прикладний характер у виді кримінологічної практики (тобто практики, заснованої не на аморфних, відірваних від реальності уявленнях, а на комплексній науково обґрунтованій системі знань про злочинність та її запобігання). Отже, саме кримінологія, її теоретична складова і практично-прикладний компонент у формі кримінологічної практики надає підґрунття для формування та розвитку кримінологічної політики як специфічного соціально-правового явища в межах державної внутрішньої політики у сфері запобігання злочинності.

Першим кроком щодо становлення, формування та подальшого розвитку кримінологічної політики, на наш погляд, є спроба створення певної доктринальної моделі, яка б дала можливість чіткого визначення понятійного інструментарію, рівнів, компонентного складу, напрямів формування та реалізації кримінологічної політики.